

รูปแบบเทริดของประติมากรรมรูปบุคคล
จากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ อำเภอสามชุก
จังหวัดสุพรรณบุรี*
(The Style of Trit Headdresses on
Human - shaped sculptures from the
Noen Thang Phra Archaeological Site
in Sam Chuk District, Suphan Buri
Province)

อุบลวรรณ โสไกร**
(U - bonwan Sokri)
เชษฐ ติงสัญชลี***
(Chedha Tingsanchali)

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การวิเคราะห์งานศิลปกรรมจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ติงสัญชลี เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และได้รับทุนสนับสนุนจากทุนวิจัยมหาบัณฑิต วช. ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2567.

** นักศึกษาปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร (Master's degree student, Art History, Faculty of Archaeology, Silpakorn University).

*** ศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร (Professor Dr. Department of Art History, Faculty of Archaeology, Silpakorn University).

Received: January 3, 2025
Revised: February 18, 2025
Accepted: December 3, 2025

บทความวิจัย
-
วิชาการ

บทคัดย่อ

ใน พ.ศ. 2522 แหล่งโบราณคดีเนินทางพระได้รับการขุดค้นและขุดแต่งทางโบราณคดี พบประติมากรรมรูปบุคคลทรงเทริด เมื่อนำรูปแบบของประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ เปรียบเทียบกับประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะอินเดียสมัยปาละ ประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะเขมรสมัยบายน ประเทศกัมพูชา ศิลปะเขมรสมัยบายนที่พบในประเทศไทย ประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะพม่าสมัยพุกาม และศิลปะศรีวิชัย ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบเอกลักษณ์เทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ คือ กระบังหน้าทำริ้วเส้นตรงหนึ่งเส้น มีการประดับดอกไม้สี่กลีบหรือลวดลายต่าง ๆ บนกระบังหน้า การประดับรอยหยักฟันปลาเหนือกระบังหน้า ตาบมีจำนวน 7 ตาบหรือมากกว่า 7 ตาบ และตาบเรียงต่อกัน ตาบตรงกลางมีขนาดใหญ่ที่สุด ตาบเอียงเข้าหาศูนย์กลาง ตาบมีความสูงไล่ระดับ ลวดลายประดับตาบเป็นลายสามเหลี่ยมซ้อนกัน มีริ้วที่ขอบตาบ ด้านล่างตาบประดับลายวงกลม ซึ่งรับอิทธิพลมาจากศิลปะเขมรสมัยบายน ประเทศกัมพูชา อย่างไรก็ตาม พบข้อแตกต่างจากศิลปะเขมรสมัยบายน ประเทศกัมพูชา ได้แก่ การประดับดอกไม้สี่กลีบกลางกระบังหน้าเพียงหนึ่งดอก และตาบไม่มีจำนวนน้อยกว่า 7 ตาบ

คำสำคัญ: ประติมากรรมรูปบุคคล, เทริด, ตาบ, แหล่งโบราณคดีเนินทางพระ, ศิลปะเขมรสมัยบายน

ABSTRACT

In 1979, the Noen Thang Phra archaeological site was excavated, revealing a number of figurative sculptures of individuals wearing headdresses called Trit. These sculptures have been partially studied, but comprehensive research is still lacking. This study focuses on the stylistic features of the plaster sculptures of individuals with Trit headdresses from the Noen Thang Phra site, comparing them with similar artworks from the Pala period (India), Angkor Bayon art (Cambodia), Khmer art in Thailand during the Bayon period, Pagan art, and Hariphunchai art. The findings indicate that the unique characteristics of Trit headdresses from Noen Thang Phra include a frontal crown with a single straight line, decoration with four - petaled flowers or other motifs, fish - scale patterns above the crown, and the presence of seven or more triangular decorative plates. These plates are arranged symmetrically, with the central plate being the largest and angled toward the center. The plates decrease in height progressively, and their interiors are decorated with overlapping triangular patterns, while circular motifs adorn the lower parts of the plates. These stylistic features show influence from the Cambodian Bayon art. However, distinct differences from Bayon art include a single four - petaled flower at the center of the crown and the absence of no fewer than seven triangular decorative plates.

Keywords: Human - shaped Sculpture, Trit Headdress, Triangular Decorative Plate, Noen Thang Phra Archaeological Site, Bayon Art

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แหล่งโบราณคดีเนินทางพระตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสระ อำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี บริเวณแหล่งโบราณคดีเนินทางพระตั้งอยู่บนที่ราบลุ่ม ถัดไปประมาณ 2 กิโลเมตรด้านทิศตะวันออกติดคลองท่าข่อยและแม่น้ำท่าจีน พื้นที่บริเวณใกล้เคียงโบราณสถานพบหลักฐานการอยู่อาศัยมาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร อยู่ในสมัยหินเก่า - ก่อนสมัยโลหะ ราว 4,000 - 3,000 ปีมาแล้ว พบภาชนะดินเผาหม้อสามขา (Duangsakul 2009: 120) ในส่วนพื้นที่อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ยังพบแหล่งเตาบ้านบางปูน มีรูปแบบที่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมเขมรและรูปแบบคล้ายลวดลายสมัยอยุธยาตอนต้น (Saebae 2006: 102)

แหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ได้รับการขุดค้นและขุดแต่งทางโบราณคดีครั้งแรกและครั้งเดียวใน พ.ศ. 2522 พบหลักฐานโบราณวัตถุทำจากศิลา สำริด และปูนปั้นจำนวนมาก เช่น บรรพเพ็ชร์ส่วนประกอบยอดทรงปราสาทแบบวัฒนธรรมเขมร ทำให้มีนักวิชาการสันนิษฐานว่าเดิมคือปราสาทแบบวัฒนธรรมเขมร (Kanchanachan, Duangsakul, Simking & Uamkasem 2013: 40 - 41) นอกจากนี้ ยังพบพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระคเณศ พระวิษณุตรีวิกรม พระพุทธรูปปูนปั้น และพระพุทธรูปนาคปรกสลักจากศิลา ปัจจุบันประดิษฐานที่วัดวิมลโกศาราม (Fine Arts Department 1979: 2) งานประติมากรรมที่น่าสนใจอีกกลุ่มหนึ่ง คือ ประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริด

จากการศึกษาทางด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะที่ผ่านมานั้นยังไม่มีงานศึกษาทางด้านศิลปกรรมมากนัก ผลของการศึกษายังไม่สามารถสร้างภาพรวมของพัฒนาการทางศิลปะได้ วัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อศึกษา “รูปแบบเทริด” ของประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดปูนปั้นแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ว่าได้รับอิทธิพลรูปแบบเทริดมาจากศิลปะใด

1. ความหมายและที่มาของ “เทริด”

เทริดหรือเทริดชนนง คือ กิริฎมกุฎประเภทหนึ่งที่ประกอบด้วยดาบสามเหลี่ยมคล้ายชนนงปลายแหลมเรียงกันบนกระบังหน้า เทริดชนนงเริ่มปรากฏครั้งแรกในศิลปะอินเดียสมัยกัมบิร พุทธศตวรรษที่ 13 - 15 พบในพระพุทธรูปและทิวบุคคัล (Tingsanchali 2022: 246) ต่อมาเทริดชนนงสมัยกัมบิรได้ส่งอิทธิพลให้กับศิลปะอินเดียสมัยปาละตอนปลาย โดยพบเฉพาะพระพุทธรูปเท่านั้น

เทริดชนนงในศิลปะปาละนั้นเริ่มนิยมตั้งแต่รัชกาลพระเจ้าวิครหปาละที่ 3 (ต้นพุทธศตวรรษที่ 17) เป็นต้นไป เชื่อว่าคงสืบทอดต่อมาในรัชกาลพระเจ้ารามปาละในกลางพุทธศตวรรษที่ 17 ในสมัยราชวงศ์เสนะในพุทธศตวรรษที่ 18 เทริดชนนงแบบศิลปะปาละได้แพร่หลายไปยังศิลปะพม่าสมัยพุกาม ศิลปะเขมรสมัยบาเยน ศิลปะทริภุญชัย และอื่น ๆ พบทั้งพระพุทธรูปและประติมากรรมบุคคลอื่น ๆ (Tingsanchali 2015: 157)

2. ประวัติการศึกษาของประติมากรรมทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ

การศึกษาประติมากรรมทรงเทริดของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่ผ่านมา มีนักวิชาการศึกษาวิเคราะห์ให้ความเห็นดังนี้

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ กล่าวถึงประติมากรรมรูปบุคคลทรงเทริดของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระองค์หนึ่งว่า มีมงกุฎรูปดอกไม้สี่กลีบหรือดอกไม้กลมหน้าอุณหิส (ภาพที่ 1) คล้ายกับมงกุฎของรูปจตุรพักตรเหนือปราสาทบาเยน แต่มีรายละเอียดที่แตกต่าง คือจำนวนและขนาดของเทริดซึ่งลดหลั่นกัน การตกแต่งขอบของเทริดให้เป็นริ้ว มีความใกล้เคียงกับมงกุฎของพระพุทธรูปสำริดจากอำเภอสามชุกในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเมืองโบราณ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 18 - 19 มงกุฎเช่นนี้มีความเกี่ยวข้องกับศิราภรณ์ศิลปะทริภุญชัย กำหนดอายุประติมากรรมปูนปั้นชิ้นนี้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 - 19 ซึ่งอาจสืบทอดมาจากเทริดของประติมากรรมปูนปั้นในศิลปะมอญ (ทวารวดี) แต่มีข้อแตกต่างเช่นลักษณะดอกไม้สี่กลีบบริเวณกระบังหน้านิยมในศิลปะเขมร ไม่เป็นที่นิยมในศิลปะทวารวดี (Suksavasti 1987: 32)

ขณะที่ นิภา สังคนาคินทร์ พบว่า ประติมากรรมทรงเทริดจากเนินทางพระ มีลักษณะของเทริดชนนแบบศิลปะอินเดียสมัยปาละ บางองค์มีส่วนพระเนตรมีปลายเรียวยาวขึ้น แสดงถึงความสัมพันธ์กับอิทธิพลศิลปะหริภุญชัยทางภาคเหนือและใกล้เคียงศิลปะพุกาม กำหนดอายุประติมากรรมระดับเทริดชนนกราวพุทธศตวรรษที่ 18 - 19 ประติมากรรมทรงเทริดบางองค์ยังมีลักษณะพระพักตร์รูปไข่อย่างศิลปะสุโขทัย พระขนงต่อกันเป็นรูปปีกกา สวมเทริดจำนวน 5 - 6 แผ่น ตรงกลางมีขนาดใหญ่ แผ่นถัดไปทั้งสองด้านมีขนาดเล็กลดหลั่นกันไป สลักขอบเป็นแนวริ้ว และแนวไข่มุก ซึ่งคล้ายคลึงกับเทริดศิลปะหริภุญชัย และพบว่าในประเทศไทยได้รับอิทธิพลศิลปะหริภุญชัยทางภาคเหนือของไทยมากกว่าได้รับอิทธิพลโดยตรงจากกัมพูชา

นอกจากนี้ แผ่นตาดังมีความสูงและความกว้างของแผ่นมากกว่าแผ่นที่อยู่ถัดมาลดหลั่นไป ต่างจากเทริดชนนอิทธิพลเดียวกันในศิลปะเขมรประเทศกัมพูชาที่นิยมมากในศิลปะบายน เช่น ภาพสลักนูนสูงรูปสตรีหรือนางอัปสรบนผนังปราสาทสมัยบายน ที่ลักษณะเทริดมีขนาดความกว้างและความยาวเสมอกันทุกแผ่น (Sangkanakin 2015: 71 - 74)

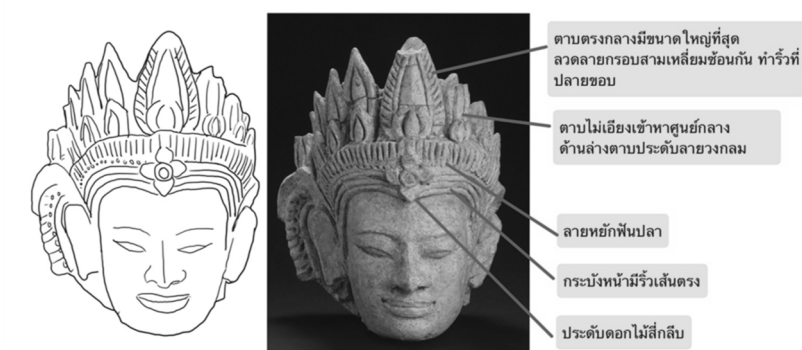
แนวความคิดของทั้งสองเชื่อว่า ประติมากรรมทรงเทริดของเนินทางพระได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะหริภุญชัยที่รับอิทธิพลมาจากศิลปะพุกามและศิลปะปาละ แต่ผู้วิจัยมีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปว่าประติมากรรมรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ อาจได้รับอิทธิพลศิลปะเขมรสมัยบายนพุทธศตวรรษที่ 18 ซึ่งจะวิเคราะห์ต่อไป

3. รูปแบบ “เทริด” ของประติมากรรมรูปบุคคลจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ

แหล่งโบราณคดีเนินทางพระพบประติมากรรมรูปบุคคลทรงเทริด โดยส่วนใหญ่เหลือเพียงเศียรปูนปั้น ซึ่งปัจจุบันเก็บรักษาและจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

รูปแบบบุคคลทรงเทริดจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ เทริดประกอบด้วยกระบังหน้าและตาบ ตาบมีลักษณะเรียงต่อกันไม่มีการซ้อนตาบ รูปแบบของกระบังหน้ามีรายละเอียดดังนี้ กระบังหน้าทำลวดลายริ้วเป็นเส้นตรง 4 ริ้ว (ภาพที่ 1) หรือ

ลวดลายริ้วเส้นตรง 1 ริ้ว (ภาพที่ 2) กลางกระบังหน้าประดับดอกไม้สี่กลีบ (ภาพที่ 1) ประดับลายวงกลม (ภาพที่ 2) อาจกลีกลายมาจากการประดับเพชรพลอย หรือบางองค์ไม่มีการประดับบริเวณกระบังหน้า (ภาพที่ 3) เนื้อกระบังหน้ามีลายหยักฟันปลา (ภาพที่ 4) ส่วนบางองค์ไม่ทำลวดลายประดับ (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 1 เคียรประติมากรรมทรงเทริด วัสดุปูนปั้น ขนาด 20x25 ซม.

ภาพที่ 2 เคียรประติมากรรมทรงเทริด วัสดุปูนปั้น ขนาด 9x11 ซม. ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ซ้าย)

ภาพที่ 3 เคียรประติมากรรมทรงเทริด วัสดุปูนปั้น ขนาด 11.5x16 ซม. (ขวา)

ภาพที่ 4 ศีรษะประติมากรรมทรงเทริด วัสดุปูนปั้น ขนาด 10x12 ซม. (ซ้าย)

ภาพที่ 5 ศีรษะประติมากรรมทรงเทริด วัสดุปูนปั้น ขนาด 9x14 ซม. (ขวา)

รูปแบบตาบ มีจำนวนตาบ 7 ตาบ (ภาพที่ 2) 11 ตาบ (ภาพที่ 1) 15 ตาบ (ภาพที่ 6) ลักษณะตาบเป็นรูปสามเหลี่ยมคล้ายใบไม้ (ภาพที่ 6) ตาบไล่ระดับความสูงเข้าหาศูนย์กลาง โดยตาบตรงกลางมีขนาดใหญ่และสูงที่สุด ตาบวางต่อกันไม่มีการซ้อนตาบด้านหลัง ส่วนใหญ่ตาบเอียงเข้าหาศูนย์กลาง (ภาพที่ 2) พบเพียงส่วนน้อยที่ตาบตั้งตรงไม่เอียงเข้าหาศูนย์กลาง (ภาพที่ 1) มีลายวงกลมประดับด้านล่างตาบอาจเลียนแบบจากลายเพชรพลอย (ภาพที่ 2) บางชิ้นปล่อยเรียบไม่พบการประดับ (ภาพที่ 8)

ลวดลายประดับภายในตาบ เป็นลายกรอบสามเหลี่ยมซ้อนกัน มีการสลักขอบตาบเป็นแนวริ้ว (ภาพที่ 2) หรือแบบปล่อยเรียบ ไม่ประดับลวดลาย (ภาพที่ 7) การปล่อยเรียบถูกกลทอนรายละเอียด อาจด้วยสาเหตุของขนาดโบราณวัตถุที่มีขนาดเล็กทำให้ช่างไม่ได้ลงรายละเอียด หรืออาจเพราะเศียรประติมากรรมนั้นมีฐานะที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ศีรษะประติมากรรมปูนปั้นทรงเทริด (ภาพที่ 1) สันนิษฐานคือพระ

พักตร์พระโพธิสัตว์ (Sangkanakin 2015: 65) ขนาด 20x25 ซม. ตาบมีจำนวน 11 ตาบ มีลวดลายประดับบนตาบ กระบังหน้าตรงกลางประดับดอกไม้สี่กลีบ (ภาพที่ 1) เศียรเทวตาประติมากรรมปูนปั้นทรงเทริด (ภาพที่ 7) ขนาด 7x9 ซม. ตาบมีจำนวน 7 ตาบ ไม่มีการทำลวดลายบนตาบและกระบังหน้า

การประดับดอกไม้สี่กลีบหนึ่งดอกบนกระบังหน้าของประติมากรรมจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่พบในปัจจุบัน พบเพียงในประติมากรรมปูนปั้น ไม่พบในประติมากรรมศิลาและประติมากรรมสำริด โดยประติมากรรมปูนปั้นพบการประดับดอกไม้สี่กลีบในประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดเท่านั้น ไม่พบการประดับในมงกุฎรูปแบบอื่นจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ โดยการประดับดอกไม้สี่กลีบบนกระบังหน้านั้นพบในเศียรบุคคล (พระโพธิสัตว์) ซึ่งมีกลีบดอกไม้เป็นกลีบแหลม (ภาพที่ 1) และเศียรอสูรซึ่งมีกลีบดอกไม้โค้งมน (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 เศียรอสูร วัสดุปูนปั้น ขนาด 21x23 ซม. (ซ้าย)

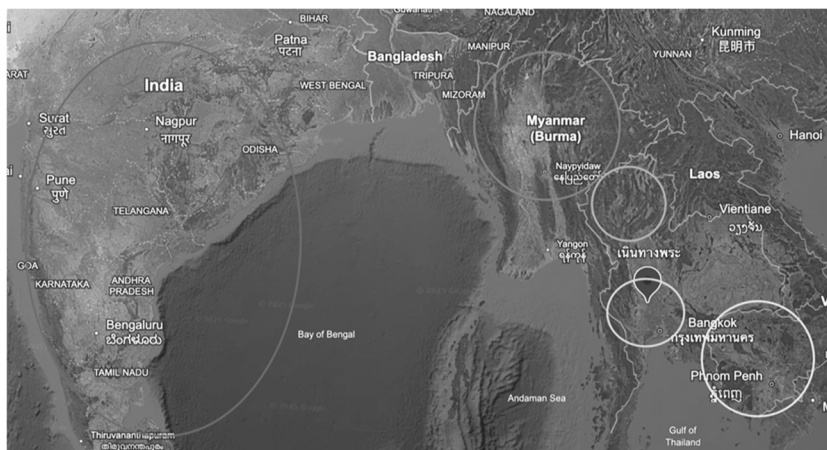
ภาพที่ 7 เศียรเทวตาประติมากรรมทรงเทริด วัสดุ ปูนปั้น ขนาด 7x9 ซม. (กลาง)

(Source: Sangkanakin 2015: 71)

ภาพที่ 8 เศียรบุคคลทรงเทริด วัสดุปูนปั้น ขนาด 8x12.5 ซม. (ขวา)

4. การวิเคราะห์ประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระกับรูปแบบประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะต่าง ๆ

การวิเคราะห์ครั้งนี้เพื่อหารูปแบบของเทริดจากประติมากรรมแหล่งโบราณคดีเนินทางพระว่าได้รับอิทธิพลจากศิลปะใด โดยแบ่งรายละเอียดการวิเคราะห์ ได้แก่ รูปแบบกระบังหน้า จำนวนตาและรูปแบบของตาบ และลวดลายประดับบนตาบ โดยจะศึกษาเปรียบเทียบกับประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะปาละ ประเทศอินเดีย (ต้นกำเนิดของประติมากรรมทรงเทริดชนนก) ประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะเขมรสมัยบาเยน ประเทศกัมพูชา และศิลปะเขมรสมัยบาเยนที่พบในประเทศไทย พบการทำประติมากรรมทรงเทริดรูปแบบใกล้เคียงแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ และประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะพุกาม ศิลปะหริภุญชัย (ภาพที่ 9) ที่มีนักวิชาการให้แนวความคิดว่าประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระได้รับอิทธิพลรูปแบบจากทั้งสองศิลปะนี้ โดยจะศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบดังนี้

ภาพที่ 9 แผนที่แสดงตำแหน่งพื้นที่ของศิลปะอินเดียปาละ (สีแดง) ศิลปะพุกาม (สีน้ำเงิน) ศิลปะหริภุญชัย (สีส้ม) ศิลปะเขมรสมัยบาเยนในประเทศไทยบริเวณภาคกลางตอนล่าง (สีชมพู) และศิลปะเขมรสมัยบาเยน ประเทศกัมพูชา (สีเหลือง)

4.1 ประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ เปรียบเทียบประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะอินเดียสมัยปาละ

เทริดชนนกะ เป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะอินเดียสมัยปาละตอนปลายได้ส่งอิทธิพลอย่างมากต่อศิลปะในประเทศไทยที่มีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17 - 18 ลงมาพบทั้งในศิลปะเขมรสมัยบาเยนและศิลปะหริภุญชัย รวมถึงศิลปะล้านนาราวพุทธศตวรรษที่ 21 (Tingsanchali 2015: 157)

ในศิลปะอินเดียสมัยปาละพบเพียงพระพุทธรูปเท่านั้นที่ทรงเทริดชนนกะ อันประกอบด้วยแผ่นตาบริปูสามเหลี่ยมขนาดใหญ่หุ้มตาบริประดับอยู่ด้านบนกระบังหน้ามีตาบริประธานสามตาบริด้านหน้า และตาบริแทรกอีกสองตาบริด้านหลัง ตาบริกลางนิยมประดับด้วยลายเม็ดพลอย เทริดชนนกะไม่ได้ครอบเกล้าทั้งหมด เหลือเม็ดพระศก 1 แถวด้านบนพระนลาฏ พระกรรณหัตถ์ดอกไม้มงคลและกนกพลสมอ นิยมประดับกรรเจียก (Tingsanchali 2015: 163 - 164) (ภาพที่ 10) สำหรับการศึกษาเปรียบเทียบประติมากรรมทรงเทริดศิลปะอินเดียสมัยปาละ เพื่อตรวจสอบว่าประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระรับอิทธิพลจากศิลปะปาละโดยตรงหรือไม่

ตัวอย่างที่ใช้ในการเปรียบเทียบ ได้แก่ ประติมากรรมพระพุทธรูปยืน ในพระพุทธรูป 5 ปาง สำริด อยู่ที่ Asian Art Museum, San Francisco (ภาพที่ 10)

ลวดลายบนกระบังหน้า

ประติมากรรมพระพุทธรูปยืน ในพระพุทธรูป 5 ปาง ศิลปะอินเดียสมัยปาละ กระบังหน้าประดับลวดลายดอกไม้ม้วน 1 ดอก และตาบริแผ่นหน้าตรงกลางประดับลวดลายดอกไม้ม้วน 1 ดอก (ภาพที่ 10) มีความคล้ายกับประติมากรรมพระโพธิสัตว์ทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ที่มีการประดับดอกไม้ม้วนบริเวณกระบังหน้า 1 ดอก (ภาพที่ 1) แต่มีความแตกต่างในเรื่องการประดับลวดลายดอกไม้ม้วนบนตาบริในศิลปะปาละ ไม่พบในประติมากรรมทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ทั้งนี้การประดับดอกไม้ม้วนประดับบนกระบังหน้าพบมาแล้วตั้งแต่ในศิลปะอินเดีย

จำนวนตาบและรูปแบบของตาบ

ตาบในศิลปะอินเดียสมัยปาละที่ตาบมีขนาดใหญ่เท่ากัน 5 ตาบ ด้านหน้า 3 ตาบ ตาบแทรกด้านหลัง 2 ตาบ และตาบมีขนาดเท่า ๆ กัน แตกต่างจากตาบของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่มีจำนวนตาบ 7 ตาบหรือมากกว่า 7 ตาบ ตาบตรงกลางมีขนาดใหญ่ที่สุด ตาบวางในแนวเดียวกัน ไม่มีตาบแทรกอยู่ด้านหลัง และตาบมีจำนวนมากกว่า 5 ตาบ

ลวดลายประดับบนตาบ

ตาบในศิลปะอินเดียสมัยปาละ ที่มักพบการประดับลวดลายเม็ดพลอย แผ่นตาบมีลวดลายเต็มแผ่น ตาบแทรกเป็นลายก้านต่อดอกเสมอ (Tingsanchali 2015: 157) แตกต่างจากตาบแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่พบการทำลวดลายประดับและไม่ทำลวดลายประดับ บางองค์มีลวดลายวงกลมประดับด้านล่างตาบคล้ายทำเลียนแบบเพชรพลอย และลายสามเหลี่ยมซ้อนภายในตาบ

การทำลวดลายสามเหลี่ยมซ้อนภายในตาบของเนินทางพระ (ภาพที่ 1, 2) อาจได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะอินเดียสมัยปาละจากการทำลวดลายพันธุ์พฤกษาที่ขอบตาบ (ภาพที่ 10) แต่อาจไม่ได้รับมาโดยตรงและประติมากรรมบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระมีพัฒนาการของลวดลายโดยการลดรูปแบบรายละเอียดลง

ภาพที่ 10 พระพุทธรูปประทับยืนในพระพุทธรูป 5 ปาง ปัจจุบันอยู่ที่ Asian Art Museum, San Francisco

(Source: Tingsanchali 2015: 162)

4.2 ประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ เปรียบเทียบกับประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะเขมรสมัยบายน ประเทศกัมพูชา

ประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะเขมรสมัยบายนรับอิทธิพลรูปแบบมาจากศิลปะอินเดียสมัยปาละ จากนั้นจึงมีวิวัฒนาการทางด้านรูปแบบจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เทริดในศิลปะเขมรสมัยบายน พบในงานสลักศิลาและงานสำริด ไม่ค่อยพบประติมากรรมปูนปั้นทรงเทริด

รูปแบบประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะเขมรสมัยบายน พบกลุ่มที่นิยมทำกระบังหน้าประดับลวดลายดอกไม้สี่กลีบ ลายวงกลม หรือทำกระบังหน้าเรียบ ตาบริเวียงต่อกัน มีจำนวนมากกว่า 5 ตาบริหรือเท่ากับ 5 ตาบริ ตาบริเวียงเข้าหาศูนย์กลาง ตาบริตรงกลางใหญ่ที่สุด ตาบริลวดลายสามเหลี่ยมซ้อนภายในตาบริทำริ้วรอบ ๆ ตาบริหรือไม่มีการทำลายประดับ (ภาพที่ 11, 12, 13, 14, 15) โดยการศึกษาเปรียบเทียบประติมากรรมทรงเทริดศิลปะเขมรสมัยบายน มีจุดประสงค์เพื่อตรวจสอบว่าประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระรับอิทธิพลจากศิลปะเขมรสมัยบายน ประเทศกัมพูชา โดยตรงหรือไม่

ตัวอย่างที่ใช้ในการเปรียบเทียบ ได้แก่ ประติมากรรมบุคคลทรงเทริดที่ Angkor National Museum (ภาพที่ 11) ประติมากรรมบุคคลทรงเทริดที่ปราสาทพระขรรค์ (ภาพที่ 12) ประติมากรรมบุคคลทรงเทริดที่ปราสาทบายน ประเทศกัมพูชา (ภาพที่ 13, 14, 15)

ลวดลายบนกระบังหน้า

เทริดในศิลปะเขมรสมัยบายน ประเทศกัมพูชา (ภาพที่ 11) รูปแบบกระบังหน้ามีกรอบกระบังหน้าเป็นแนวริ้ว 1 ริ้ว ไม่มีลายประดับ หรือมากกว่า 1 ริ้ว มีลวดลายประดับ เนื้อกระบังหน้ามีลายหยักฟันปลา

ประติมากรรมทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ มีกรอบกระบังหน้าเป็นแนวริ้ว 1 ริ้ว ไม่มีลายประดับ หรือมากกว่า 1 ริ้ว มีลวดลายประดับ เนื้อกระบังหน้ามีลายหยักฟันปลา คล้ายกับกระบังหน้าในศิลปะเขมรสมัยบายน (ภาพที่ 11) การทำลายหยักฟันปลาเนื้อกระบังหน้าพบมาแล้วตั้งแต่ในศิลปะเขมรสมัยพระโค พุทธศตวรรษที่ 15

ประติมากรรมทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ประดับดอกไม้สีกลีบ บริเวณกลางกระบังหน้าเพียง 1 ดอก (ภาพที่ 1, 6) แตกต่างจากประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะเขมร สมัยบายน ที่จะประดับดอกไม้สีกลีบตรงกลางกระบังหน้ามีขนาดใหญ่ที่สุด และทำดอกไม้สีกลีบขนาดเล็ก ๆ เรียงแถวยาวประดับกระบังหน้า (ภาพที่ 11)

จำนวนตาบและรูปแบบของตาบ

จำนวนตาบแหล่งโบราณคดีเนินทางพระส่วนใหญ่มากกว่า 7 หรือเท่ากับ 7 ตาบ วางเรียงในแนวเดียวกันไล่ระดับความสูง ตาบเอียงเข้าหาศูนย์กลาง ตรงกลางตาบมีขนาดใหญ่และสูงที่สุด คล้ายประติมากรรมทรงเทริดศิลปะเขมรสมัยบายน เช่น ประติมากรรมศิลาบุคคลทรงเทริดที่ปราสาทพระขรรค์ (ภาพที่ 12) ประติมากรรมศิลาบุคคลทรงเทริด ปราสาทบายน ประเทศกัมพูชา (ภาพที่ 13, 14) มีข้อสังเกตคือ ตาบเนินทางพระไม่น้อยกว่า 7 ตาบ แต่ตาบศิลปะเขมรสมัยบายนบางองค์มีตาบ 5 แผ่น หรือน้อยกว่า

ลวดลายประดับบนตาบ

ลวดลายบนตาบแหล่งโบราณคดีเนินทางพระทำลายสามเหลี่ยมซ้อนภายในตาบ มีการทำริ้วที่ปลายขอบตาบ ประดับวงกลมอาจเลียนแบบเพชรพลอยวางไว้ด้านล่างของตาบ คล้ายกับศิลปะเขมรสมัยบายน (ภาพที่ 12, 13, 14) ประติมากรรมทรงเทริดเนินทางพระไม่ทำลวดลายประดับบนตาบ สอดคล้องกับตาบในศิลปะเขมร ไม่มีการประดับลวดลายเช่นกัน (ภาพที่ 15) อาจด้วยเหตุผลว่าขนาดของประติมากรรมที่มีขนาดเล็ก และบทบาทหน้าที่ของประติมากรรม โดยมีข้อสังเกตว่า ลวดลายประดับบนตาบแหล่งโบราณคดีเนินทางพระคล้ายประติมากรรมทรงเทริดศิลปะเขมรสมัยบายน ประเทศกัมพูชา

ภาพที่ 11 ประติมากรรมสลักศิลาบุคลทรงเทริด

จัดแสดงที่ Angkor National Museum ประเทศกัมพูชา (ซ้าย)

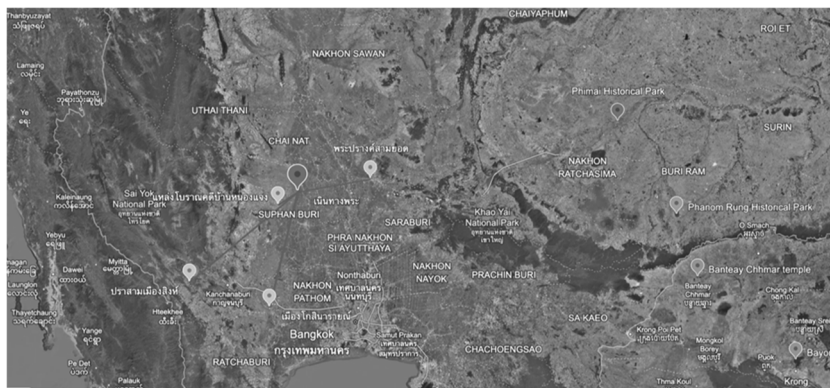
ภาพที่ 12 ประติมากรรมสลักศิลาบุคลทรงเทริด ปราสาทพระขรรค์ (ขวา)

ภาพที่ 13, 14 ตามมีการสลักลวดลาย ประติมากรรมบุคลทรงเทริด หิน
ปราสาทบายน (ซ้าย, ขวา)

ภาพที่ 15 ตาบเรียบไม่มีการ
ประดับลวดลาย ประติมากรรม
บุคคลทรงเทริด หิน ปราสาทบายน

ภาพที่ 16 แผนที่แสดงตำแหน่งของแหล่งโบราณคดีเส้นทางพระ แหล่งโบราณคดี
บ้านหนองแวง พระปรางค์สามยอด เมืองโกสินารายณ์ และปราสาทเมืองสิงห์

4.3 ประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ เปรียบเทียบประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะเขมรในประเทศไทย

การศึกษาเปรียบเทียบประติมากรรมทรงเทริดศิลปะเขมรในประเทศไทยสมัย
บายน ช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 เพื่อตรวจสอบว่าประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรง
เทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระรับอิทธิพลจากศิลปะเขมรสมัยบายน โดยรับผ่าน
จากเมืองลพบุรีหรือไม่ หรือรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมเขมรสมัยบายนจากพื้นที่ใกล้เคียง
หรือไม่

ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบ ได้แก่ ประติมากรรมปูนปั้นระดับ
พระปรมาภิไธย จันทบุรี ประติมากรรมสำริดแหล่งโบราณคดีบ้านหนองแวง
จังหวัดสุพรรณบุรี ประติมากรรมปูนปั้นปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี
ประติมากรรมปูนปั้นโบราณสถานโกสินารายณ์ จังหวัดราชบุรี ราวพุทธศตวรรษที่ 18

แหล่งโบราณคดีบ้านหนองแวงอยู่ห่างจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระไปทาง
ทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 20 กิโลเมตร (ภาพที่ 16) พบร่องรอยวัฒนธรรมเขมร
ช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 ที่บ้านหนองแวง ตำบลไร่ไร่ อำเภอดอนเจดีย์
จังหวัดสุพรรณบุรี ตัวอย่างที่ใช้ในการเปรียบเทียบ ได้แก่ ประติมากรรมสำริดทรง
เทริดเทวสตรี ทรงกระบังหน้าเป็นริ้วเส้นตรง และตาบเรียงกัน 5 แผ่น ตาบตรงกลาง
สูงที่สุด ไหลระดับความสูงไม่เอียงเข้าหาศูนย์กลาง ลวดลายครึ่งวงกลมประดับตาบ
ด้านล่าง (ภาพที่ 17)

เมืองลพบุรีอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ
ประมาณ 61 กิโลเมตร (ภาพที่ 16) พบหลักฐานงานศิลปกรรมเขมรมาแล้วตั้งแต่ก่อน
พุทธศตวรรษที่ 18 เช่น ปรangk์ขกกำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 15 งานศิลปกรรม
ศิลปะเขมรในประเทศไทยสมัยบายน ปรากฏหลักฐานที่พระปรมาภิไธยเมือง
ลพบุรี รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบศิลปะเขมรสมัยบายน มีร่องรอยงาน
ประติมากรรมปูนปั้นทรงเทริดปรangk์ด้านทิศเหนือ อิทธิพลศิลปะเขมรสมัยบายน
ตัวอย่างที่ใช้ในการเปรียบเทียบ ได้แก่ ประติมากรรมทรงเทริดปูนปั้นกระบังหน้าทำ
เป็นริ้วเส้นตรง เหนือกรอบกระบังหน้ามีลายหยักฟันปลา ตรงกลางกระบังหน้า
ประดับดอกไม้ มีจำนวนตาบมากกว่า 7 ตาบ ตาบตรงกลางใหญ่ที่สุด ตาบไล่ระดับ
ความสูงแต่ไม่ได้เอียงเข้าหาศูนย์กลาง ตาบขดเป็นลายกระหนก ลวดลายภายในตาบ

แผ่นตรงกลางมีลายสามเหลี่ยมซ้อนภายใน (ภาพที่ 18)

โบราณสถานโกสินารายณ์อยู่ห่างจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระไปทางทิศใต้ประมาณ 96 กิโลเมตร (ภาพที่ 16) ตาบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตัวอย่างที่ใช้ในการเปรียบเทียบ ได้แก่ ประติมากรรมปูนปั้นทรงเทริด กระบังหน้าทำเป็นริ้วเส้นตรงหลายริ้ว เหนือกรอบกระบังหน้ามีลายหยักฟันปลา ตาบมีการซ้อนกัน ตาบด้านหน้า 11 ตาบ ด้านหลัง 7 ตาบ ตาบซ้อนด้านหลังมีขนาดใหญ่ที่สุด ตาบไม่เอียงเข้าหาศูนย์กลาง ลวดลายภายในตาบทำกรอบสามเหลี่ยม (ภาพที่ 19)

โบราณสถานปราสาทเมืองสิงห์ เมืองกาญจนบุรีอยู่ห่างจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 116 กิโลเมตร (ภาพที่ 16) ตัวอย่างที่ใช้ในการเปรียบเทียบ ได้แก่ ประติมากรรมปูนปั้นทรงเทริด กระบังหน้าทำเป็นริ้วเส้นตรง เหนือกรอบกระบังหน้ามีลายหยักฟันปลา มีจำนวนตาบ 7 ตาบ ตาบตรงกลางใหญ่ที่สุด ตาบไล่ระดับความสูงเอียงเข้าหาศูนย์กลาง ลวดลายภายในตาบมีลายสามเหลี่ยมซ้อนภายใน มีลายวงกลมประดับด้านล่างตาบ (ภาพที่ 20)

4.3.1 การตรวจสอบประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระกับประติมากรรมทรงเทริด แหล่งโบราณคดีบ้านหนองแจง เมืองสุพรรณบุรี (ภาพที่ 17)

ลวดลายบนกระบังหน้า

แหล่งโบราณคดีบ้านหนองแจงกระบังหน้าทำเป็นลายหยักฟันปลา คล้ายแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่ทำเป็นริ้วเส้นตรงเช่นกัน (ภาพที่ 4) พบข้อแตกต่างคือ แหล่งโบราณคดีบ้านหนองแจงไม่มีการสลักริ้วเส้นตรงบริเวณกระบังหน้า แหล่งโบราณคดีเนินทางพระนิยมสลัก (ภาพที่ 1, 3)

แหล่งโบราณคดีบ้านหนองแจงไม่พบการประดับสิ่งของบริเวณกระบังหน้า ส่วนแหล่งโบราณคดีเนินทางพระพบมีการประดับสิ่งของที่กระบังหน้าและไม่ประดับ

จำนวนตาบและรูปแบบของตาบ

แหล่งโบราณคดีบ้านหนองแจง ตาบวางเรียงกันไม่มีการซ้อนกัน ตาบตรงกลางใหญ่ที่สุด ทำตาบไล่ระดับความสูง คล้ายแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ

แหล่งโบราณคดีบ้านหนองแจง ตาบไม่เอียงเข้าหาศูนย์กลาง คล้ายแหล่ง

โบราณคดีเนินทางพระ แต่มีข้อแตกต่างคือแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ มีการพบทั้ง
ตาบไม้เอียงเข้าหาศูนย์กลางและตาบเอียงเข้าหาศูนย์กลาง ส่วนใหญ่แหล่งโบราณคดี
เนินทางพระตาบเอียงเข้าหาศูนย์กลาง

แหล่งโบราณคดีบ้านหนองแวง ตาบมีจำนวน 5 ตาบ แตกต่างจากแหล่ง
โบราณคดีเนินทางพระ มีจำนวนตาบมากกว่าหรือเท่ากับ 7 ตาบ

ลวดลายประดับบนตาบ

แหล่งโบราณคดีบ้านหนองแวงประดับลวดลายครึ่งวงกลมด้านล่างตาบ คล้าย
แหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่มีการประดับลวดลายวงกลมด้านล่างตาบและบางองค์
ไม่ประดับลวดลายปล่อยเป็นพื้นที่ว่าง

แหล่งโบราณคดีเนินทางพระมีการประดับลวดลายกรอบสามเหลี่ยมภายใน
ตาบ ไม่แน่ชัดว่าแหล่งโบราณคดีบ้านหนองแวงมีการทำหรือไม่ เนื่องจาก
ประติมากรรมชำรุด

ภาพที่ 17 ประติมากรรมสำริดเทวสตรี (33 / 193 / 2544) แหล่งโบราณคดีบ้าน
หนองแวง ปัจจุบันเก็บรักษาที่คลังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี (ซ้าย)
ภาพที่ 18 ประติมากรรมรูปบุคคลทรงเทริดปูนปั้นประดับพระปรมาภิไธย
จังหวัดลพบุรี (ขวา)

4.3.2 การตรวจสอบประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระกับประติมากรรมทรงเทริด พระปรารักษ์สามยอด จังหวัดลพบุรี (ภาพที่ 18)

ลวดลายบนกระบังหน้า

พระปรารักษ์สามยอด มีกระบังหน้าลายริ้วเส้นตรง 2 ริ้ว ถัดขึ้นไปสลักลวดลายหยักฟันปลา คล้ายแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ (ภาพที่ 2)

พระปรารักษ์สามยอดประดับดอกไม้หนึ่งดอกตรงกลางกระบังหน้า ดอกไม้มีมากกว่าสี่กลีบ แตกต่างจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่ดอกไม้มีเพียงสี่กลีบ และการประดับดอกไม้สี่กลีบบนกระบังหน้าของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระพบเฉพาะในประติมากรรมทรงเทริด ไม่พบประดับบนกระบังหน้าของประติมากรรมรูปแบบอื่นของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ

จำนวนตาบและรูปแบบของตาบ

พระปรารักษ์สามยอดตาบเรียงต่อกัน ตาบมีจำนวนมากกว่า 7 ตาบ คล้ายแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่ตาบเรียงต่อกัน มีจำนวนตาบมากกว่าหรือเท่ากับ 7 ตาบ

พระปรารักษ์สามยอดตาบตรงกลางเป็นสามเหลี่ยมใหญ่ที่สุด ตาบด้านข้างทำเป็นลายกระหนก ส่วนรูปแบบตาบแหล่งโบราณคดีเนินทางพระเป็นสามเหลี่ยมหรือคล้ายรูปใบไม้

ลวดลายประดับบนตาบ

พระปรารักษ์สามยอดแผ่นตาบตรงกลางแผ่นเดียวที่ทำลวดลายกรอบสามเหลี่ยมด้านใน ไม่มีการทำลวดลายครึ่งวงกลมประดับด้านล่างของตาบ แตกต่างจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระอย่างชัดเจน ด้วยเหตุผลว่า ตาบของพระปรารักษ์สามยอดมีการทำเป็นลายกระหนกแล้วจึงไม่ได้เพิ่มเติมลวดลายลงในแผ่นตาบ ส่วนตาบของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระเป็นแผ่นสามเหลี่ยม (ภาพที่ 2, 3)

4.3.3 การตรวจสอบประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระกับประติมากรรมทรงเทริด ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี (ภาพที่ 19)

ลวดลายบนกระบังหน้า

ปราสาทเมืองสิงห์มีกระบังหน้าลวดลายริ้วเส้นตรง 3 ริ้ว ถัดขึ้นไปสลักลายหยักฟันปลา คล้ายแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่มีลวดลายริ้วเส้นตรงถัดขึ้นไปสลักลวดลายหยักฟันปลา แต่มีบางองค์ไม่ทำริ้วเส้นตรง

ปราสาทเมืองสิงห์มีระดับสิ่งของบริเวณกระบังหน้า ส่วนแหล่งโบราณคดีเนินทางพระพบมีการประดับสิ่งของที่กระบังหน้าและไม่ประดับ

จำนวนตาบและรูปแบบของตาบ

ปราสาทเมืองสิงห์ตาบวางเรียงกัน มีจำนวน 5 ตาบ และมีตาบประดับที่พระกรรมช้าย ต่างจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่ตาบวางเรียงกัน มีจำนวน 7 ตาบ และบางองค์มีมากกว่า 7 ตาบ

ปราสาทเมืองสิงห์ตาบตรงกลางมีขนาดใหญ่ที่สุด ตาบเอียงเข้าหาศูนย์กลาง คล้ายกับแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่พบทั้งตาบเอียงเข้าหาศูนย์กลางและไม่เอียงเข้าหาศูนย์กลาง

ลวดลายประดับบนตาบ

ปราสาทเมืองสิงห์ตาบมีลายกรอบสามเหลี่ยมด้านใน มีริ้วเส้นตรงที่ขอบตาบทุกแผ่น ด้านล่างตาบประดับลายวงกลม คล้ายแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ (ภาพที่ 2)

4.3.4 การตรวจสอบประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระกับประติมากรรมทรงเทริด เมืองโบราณโกสินารายณ์ จังหวัดราชบุรี (ภาพที่ 20)

ลวดลายบนกระบังหน้า

เมืองโบราณโกสินารายณ์กระบังหน้ามีลวดลายริ้วเส้นตรง 3 ริ้ว ถัดขึ้นไปสลักลายหยักฟันปลา คล้ายกับแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่มีลวดลายริ้วเส้นตรงถัดขึ้นไปสลักลวดลายหยักฟันปลา แต่มีบางองค์ไม่ทำริ้วเส้นตรง

จำนวนตาบและรูปแบบของตาบ

เมืองโบราณโกสินารายณ์ตาบมีการวางซ้อนกัน ตาบไม่วางในแนวเดียวกัน ตาบด้านหลังมีขนาดใหญ่และสูงกว่าตาบด้านหน้า แตกต่างจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่ตาบวางอยู่ในแนวเดียวกันเท่านั้น ไม่พบการวางตาบซ้อนกัน

ลวดลายประดับบนตาบ

เมืองโบราณโกสินารายณ์ตาบทำลวดลายกรอบสามเหลี่ยมด้านในอย่างเดียว แตกต่างจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่ตาบทำลวดลายกรอบสามเหลี่ยมด้านใน มีการประดับลายวงกลมหรือครึ่งวงกลมที่ได้ตาบ (ภาพที่ 4)

สรุปประเด็นประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระเปรียบเทียบกับประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะเขมรในประเทศไทย

ประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระมีการวางตาบในแนวเดียวกัน ไม่มีการซ้อนตาบด้านหลัง คล้ายกับที่ปราสาทเมืองสิงห์ แหล่งโบราณคดีบ้านหนองแวง พระปรางค์สามยอด ส่วนที่เมืองโบราณโกสินารายณ์มีการวางตาบซ้อนกันด้านหลังมีความแตกต่างกับเทริดของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระชัดเจน

ตาบของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระไม่เหมือนตาบของพระปรางค์สามยอด ด้วยเหตุผลว่า ตาบของพระปรางค์สามยอดม้วนเป็นวงกลมคล้ายลายกระหนก และตาบของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระมีจำนวนเท่ากับ 7 ตาบ หรือมากกว่า 7 ตาบ ไม่เหมือนตาบของแหล่งโบราณคดีบ้านหนองแวงที่มีเพียง 5 ตาบ

เทริดของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระมีความคล้ายเทริดของปราสาทเมืองสิงห์มากที่สุด รองลงมาคือแหล่งโบราณคดีบ้านหนองแวง พระปรางค์สามยอด และเมืองโบราณโกสินารายณ์

ภาพที่ 19 ประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริด ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจุบันเก็บรักษาที่คลังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ บ้านเก่า (ซ้าย)
ภาพที่ 20 ประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริด เมืองโกสินารายณ์ จังหวัดราชบุรี ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี (ขวา)

4.4 ประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ เปรียบเทียบประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะพุกาม

การศึกษาเปรียบเทียบประติมากรรมทรงเทริดศิลปะพุกาม เพื่อตรวจสอบว่าประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระรับอิทธิพลจากศิลปะพุกามโดยตรงหรือไม่ จากการศึกษาที่ผ่านมา มีนักวิชาการให้ความเห็นว่ารับมาจากศิลปะพุกามผ่านศิลปะหริภุญชัย (Suksavasti 1987: 32) (Sangkanakin 2015: 71 - 74)

ศิลปะพุกามเจริญขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 16 - 18 ในประเทศพม่า มีระยะเวลาที่ตรงกับศิลปะอินเดียสมัยปาละตอนปลายและเสนะ รูปแบบประติมากรรมทรงเทริดศิลปะพุกาม มีตาบสามเหลี่ยมที่กระบังหน้าซ้อนตาบสามเหลี่ยมของเทริด กระบัง

หน้ามีลวดลายลูกประคำประดับแฉ่งและแฉ่งบนของกระบังหน้า มีลวดลายหยักฟันปลาเหนือกระบังหน้า ตาบมีจำนวน 5 ตาบ มีตาบด้านหน้าและด้านหลัง ลวดลายภายในตาบทำกรอบสามเหลี่ยมซ้อนกันและริ้วที่ขอบตาบ ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบ ได้แก่ พระพุทธรูปทรงเทริดชนก ที่อานันทเจดีย์ (ภาพที่ 21)

ลวดลายของกระบังหน้า

กระบังหน้าพระพุทธรูปทรงเทริดชนกที่อานันทเจดีย์ มีลวดลายลูกประคำประดับแฉ่งและแฉ่งบนของกระบังหน้า แตกต่างจากลวดลายบนกระบังหน้าของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่เป็นแนวริ้วเส้นตรงแบบเรียบ บริเวณกระบังหน้าของศิลปะพุกามทำตาบสามเหลี่ยมที่กะบังหน้าซ้อนตาบสามเหลี่ยมของเทริด (ภาพที่ 21) ไม่พบการประดับรูปแบบนี้ในแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ลายเหนือกรอบกระบังหน้าในศิลปะพุกามและแหล่งโบราณคดีเนินทางพระมีลวดลายหยักฟันปลาเหนือกระบังหน้าคล้ายกัน

จำนวนตาบและรูปแบบของตาบ

ประติมากรรมทรงเทริดศิลปะพุกามใช้ตาบหน้า 3 แผ่น ตาบหลัง 2 แผ่น เช่นเดียวกับศิลปะปาละ (Tingsanchali 2015: 180) แตกต่างจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่ตาบเรียงกันในแนวเดียวกัน จำนวนตาบมีมากกว่าหรือเท่ากับ 7 แผ่น ตาบตรงกลางจะมีขนาดใหญ่และตาบจะเอียงเข้าหาศูนย์กลาง

ลวดลายบนตาบ

ลวดลายภายในตาบของศิลปะพุกามเน้นกรอบสามเหลี่ยมซ้อนกัน (ภาพที่ 21) มีการทำริ้วบริเวณส่วนปลายคล้ายรูปแบบเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 21 พระพุทธรูปทรงเทริดชนนทที่อานันทเจดีย์

4.5 ประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ เปรียบเทียบประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะหริภุญชัย

การศึกษาเปรียบเทียบประติมากรรมทรงเทริดศิลปะหริภุญชัย เพื่อตรวจสอบว่าประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระรับอิทธิพลจากศิลปะหริภุญชัยโดยตรงหรือไม่ จากการศึกษาที่ผ่านมา มีนักวิชาการให้ความเห็นว่ารับมาจากศิลปะพุกามผ่านศิลปะหริภุญชัย (Suksavasti 1987: 32) (Sangkanakin 2015: 71 - 74)

ประติมากรรมทรงเทริดศิลปะหริภุญชัย พุทธศตวรรษที่ 17 - 18 ศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ดิงส์กุล ได้ทำการศึกษา มี 2 สายอิทธิพล ได้แก่ สายอิทธิพลศิลปะเขมรสมัยบายนจากภาคกลางของประเทศไทย เช่น พระพุทธรูปที่วัดท่ากาน (ภาพที่ 22) มีรูปแบบกระบังหน้าเรียบ มีตาจำนวนมากและตาซ้อนกัน ตาเบี่ยงเข้าหาศูนย์กลาง ลวดลายภายในตาทำกรอบสามเหลี่ยม มีลายวงกลมด้านล่างตา และริ้วที่ขอบตา ส่วนสายศิลปะพุกาม เช่น เศียรเทวดาหรือสุรดินเฝ้าศิลปะหริภุญชัยที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ (Tingsanchali 2015: 178) มีรูปแบบ

กระบังหน้ามีลายริ้วเส้นตรงหลายเส้นซ้อนกัน ประดับตาบสามเหลี่ยมที่กระบังหน้า ซ้อนตาบสามเหลี่ยมของเทริดคล้ายศิลปะพุกาม ตาบแผ่นขนาดเท่า ๆ กัน ซ้อนกัน ตาบไม่เอียงเข้าหาศูนย์กลาง ลวดลายภายในตาบทำกรอบสามเหลี่ยม มีลายวงกลม ด้านล่างตาบและริ้วที่ขอบตาบ (ภาพที่ 23)

ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบ ได้แก่ พระพุทธรูปที่วัดท่ากาน (ภาพที่ 22) เศียรดินเผาที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ (ภาพที่ 23)

ลวดลายบนกระบังหน้า

กระบังหน้าในศิลปะหริภุญชัยประติมากรรมพระพุทธรูปที่วัดท่ากาน มีริ้วเส้นตรงหนึ่งเส้นและมีการทำเรียบไม่ตกแต่งลวดลาย (ภาพที่ 22) คล้ายกับกระบังหน้าแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ กระบังหน้าในศิลปะหริภุญชัยเศียรเทวดาหรือสุรดินเผา (ภาพที่ 23) มีการทำริ้วเส้นตรงซ้อนกันหลายเส้นคล้ายกระบังหน้าแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่นิยมทำเป็นริ้วหลายริ้ว (ภาพที่ 1) และเหนือกรอบกระบังหน้าทำลายหักฟันปลาคล้ายที่พบบนกรอบกระบังหน้าของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ

ประติมากรรมทรงเทริดเศียรเทวดาหรือสุรที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ (ภาพที่ 23) มีการประดับตาบสามเหลี่ยมที่กระบังหน้าซ้อนตาบสามเหลี่ยมของเทริด อาจได้รับอิทธิพลศิลปะพุกามส่งมาให้ศิลปะหริภุญชัย แตกต่างจากประติมากรรมปูนปั้นบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่ไม่พบการประดับ

จำนวนตาบและรูปแบบของตาบ

ประติมากรรมทรงเทริดในศิลปะหริภุญชัย (ภาพที่ 22, 23) มีตาบจำนวนมากกว่า 7 ตาบและน้อยกว่า 7 ตาบ แตกต่างจากประติมากรรมปูนปั้นทรงเทริดในแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ที่มีจำนวนตาบมากกว่าหรือเท่ากับ 7 ตาบ เทริดในศิลปะหริภุญชัยมีรูปแบบตาบซ้อนตาบอย่างเดียวน ไม่พบการเรียงตาบในแนวเดียวกันเหมือนประติมากรรมทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ตาบศิลปะหริภุญชัยตรงกลางมีขนาดใหญ่ที่สุด มีการไล่ลดระดับขนาดตาบ พบทั้งแบบเอียงเข้าหาศูนย์กลางและไม่เอียงเข้าหาศูนย์กลาง ตาบในศิลปะหริภุญชัย (ภาพที่ 22) มีขนาดเรียววาวและสูงกว่าตาบของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ

ลวดลายประดับบนตาบ

ลวดลายบนตาบศิลปะหริภุญชัย ทำลวดลายกรอบสามเหลี่ยมซ้อนกัน ด้านล่างตาบมีลายวงกลมประดับและสลักลายริ้วที่ขอบตาบ คล้ายลวดลายบนตาบของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ แต่ตาบแหล่งโบราณคดีเนินทางพระพบทั้งแบบมีลวดลายและไม่มีลวดลาย

ภาพที่ 22 พระพุทธรูปปูนโลหะจากเวียงท่ากาน ปัจจุบันอยู่ที่วัดท่ากาน
อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ ศิลปะหริภุญชัย (ซ้าย)

(Source: Saisingha 2013)

ภาพที่ 23 เศียรเทวดาหรืออสูร
ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ (ขวา)

5. อภิปรายผลการศึกษา

จากกระบวนการวิจัยที่ได้มีการแยกองค์ประกอบ “รูปแบบเทริด” ของประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลทรงเทริดของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ทำให้ทราบว่าเทริดของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระประกอบด้วยกระบังหน้าและตาบ มีเพียงรูปแบบเดียวคือ การวางตาบเรียงต่อกัน ไม่มีการทำตาบวางซ้อนกัน

ผลจากการเปรียบเทียบกับศิลปะที่ได้รับการเสนอว่ามีความเกี่ยวข้องกับเทริดที่แหล่งโบราณคดีเนินทางพระ สามารถสรุปได้ดังนี้

เทริดในศิลปะอินเดียนสมัยปาละ ไม่ได้ส่งอิทธิพลให้ประติมากรรมทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระโดยตรง เนื่องจากเทริดในศิลปะปาละทำตาบ 5 ตาบ ด้านหน้า 3 ตาบ ด้านหลัง 2 ตาบ ประดับลวดลายพันธุ์พฤกษาเต็มแผ่นตาบ เทริดในศิลปะปาละมีความคล้ายเทริดในศิลปะพุกามมากกว่า

เทริดในศิลปะเขมรสมัยบายัน ประเทศกัมพูชา มีรูปแบบกระบังหน้าและตาบเหมือนเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระเกือบทั้งหมด ข้อแตกต่างมีเพียงบางองค์มีจำนวนตาบ 5 ตาบ การประดับดอกไม้สีกลิ้งหรือลายวงกลมบนกระบังหน้าจากเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระยังพบในเทริดศิลปะเขมรสมัยบายัน ประเทศกัมพูชาเช่นกัน

เทริดในศิลปะเขมรสมัยบายันในประเทศไทย เมืองโบราณโกสินารายณ์ไม่เหมือนเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ด้วยเหตุผลเพราะว่าทำตาบซ้อนกัน พระปรารักษ์สามยอดตาบซ้อนเป็นวงกลมคล้ายลายกระหนก ไม่เหมือนแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ตาบของแหล่งโบราณคดีบ้านหนองแจงมีเพียง 5 ตาบ แหล่งโบราณคดีเนินทางพระมีตาบน้อยสุดคือ 7 ตาบ

กล่าวได้ว่าเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระมีความคล้ายคลึงกับเทริดของปราสาทเมืองสิงห์มากที่สุด รองลงมาเป็นแหล่งโบราณคดีบ้านหนองแจง พระปรารักษ์สามยอด และเมืองโบราณโกสินารายณ์ ตามลำดับ

เทริดในศิลปะพุกาม มีรอยหยักฟันปลาเหนือกระบังหน้า ลวดลายบนตาบคล้ายศิลปะเขมรสมัยบายัน ประเทศกัมพูชา ศิลปะเขมรที่พบในประเทศไทยสมัยบายัน ศิลปะศรีวิชัย เทริดในศิลปะพุกามมีรูปแบบตาบซ้อนกัน ส่วนเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระไม่พบการทำตาบซ้อนกัน พบเพียงการวางตาบในแนวเดียวกัน

เทริดในศิลปะหริภุญชัย มีรูปแบบกรอบกระบังหน้าเรียบ ตาบนแผ่นกลางมีขนาดใหญ่ที่สุด ตาบนไล่ระดับความสูง ตาบนเอียงเข้าหาศูนย์กลาง ลวดลายบนตาบนคล้ายเทริดศิลปะเขมรโบราณ ประเทศกัมพูชา เทริดศิลปะเขมรที่พบในประเทศไทยสมัยโบราณ และเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ พบข้อแตกต่างคือเทริดในศิลปะหริภุญชัยมีการซ้อนตาบนกัน ส่วนเทริดของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระไม่พบการทำ

ในการศึกษาที่ผ่านมา มีแนวความคิดว่าเทริดของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระรับอิทธิพลด้านรูปแบบมาจากศิลปะพุกามผ่านศิลปะหริภุญชัย (Suksavasti 1987: 32) (Sangkanakin 2015: 71 - 74) การศึกษาค้นคว้าพบว่าศิลปะพม่าและศิลปะหริภุญชัยไม่ได้ส่งอิทธิพลลงมาให้กับเทริดของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ด้วยเหตุผลว่า ศิลปะพุกามและศิลปะหริภุญชัยทำตาบนซ้อนกัน รูปแบบของเทริดในศิลปะหริภุญชัย (ภาพที่ 22) มีความคล้ายกับเทริดเมืองโบราณโกสินารายณ์ (ภาพที่ 20) มากกว่าเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระอย่างชัดเจน หากมองในแง่ของพื้นที่บริเวณจังหวัดสุพรรณบุรีมีรูปแบบประติมากรรมทรงเทริดที่ตาบนซ้อนกันคล้ายรูปแบบในศิลปะหริภุญชัยหรือไม่ได้พบที่วัดพระรูป อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี จากการขุดค้นทางโบราณคดี พ.ศ. 2534 พบเศียรประติมากรรมบุคคลทรงเทริดที่บริเวณขั้วด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเจดีย์วัดพระรูป อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 (ภาพที่ 24) (World heritage 1991: 21, 27) กล่าวได้ว่า พื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีมีการรับอิทธิพลประติมากรรมทรงเทริดแบบตาบนซ้อนกัน แต่แหล่งโบราณคดีเนินทางพระไม่พบการรับอิทธิพลรูปแบบการวางตาบนซ้อนกัน ดังนั้นศิลปะหริภุญชัยไม่ได้ส่งอิทธิพลด้านรูปแบบให้กับเทริดในแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ

จากตารางผลการวิเคราะห์รูปแบบประติมากรรมทรงเทริดของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ (ตารางที่ 1) สันนิษฐานว่ารับอิทธิพลมาจากศิลปะเขมรสมัยโบราณ จากประเทศกัมพูชาโดยตรง เหตุผลประการแรก รูปแบบเทริดของศิลปะเขมรสมัยโบราณประเทศกัมพูชามีทุกรูปแบบที่พบในแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ได้แก่ การประดับรอยหยักฟันปลาเหนือกระบังหน้า กระบังหน้าทำริ้วเส้นตรง การประดับดอกไม้สักกิลหรือลายต่าง ๆ บนกระบังหน้า ไม่มีการประดับสิ่งของบริเวณกระบังหน้า ตาบนมีจำนวนมากกว่าหรือเท่ากับ 7 ตาบน ตาบนตรงกลางขนาดใหญ่ที่สุด ตาบนเอียงเข้าหาศูนย์กลาง ตาบนมีความสูงไล่ระดับ ลวดลายประดับภายในลายสามเหลี่ยม

ซ้อนกัน ริวที่ขอบตาบ ด้านล่างตาบประดับลายวงกลมหรือครึ่งวงกลม เหตุผลที่สำคัญที่สุดคือ การทำตาบวางในแนวเดียวกัน จากหลักฐานที่เหลือในปัจจุบันที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้พบเพียงแค่ประติมากรรมองค์เดียวของแหล่งโบราณคดีเนินทางพระที่ลักษณะตาบไม่เอียงเข้าหาศูนย์กลาง (ภาพที่ 1) ถือเป็นเอกลักษณ์ของงาน “รูปแบบเทริด” สกุลช่างแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ เหตุผลที่สอง เนื่องจากไม่พบรูปแบบที่มีตาบซ้อนกันเหมือนในศิลปะปาละ ศิลปะพุกาม ศิลปะหริภุญชัย และศิลปะเขมรในประเทศไทย เมืองโกสินารายณ์ จังหวัดราชบุรี

ภาพที่ 24 เศียรประติมากรรมบุคคลทรงเทริดได้จากการขุดค้นทางโบราณคดี
ที่วัดพระรูป อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
ปัจจุบันเก็บรักษาที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี
(Source: Suphanburi National Museum)

สำหรับประเด็นเรื่องพื้นที่ พื้นที่ศิลปะเขมรสมัยบายนในประเทศไทยที่เลือกมาศึกษาทั้ง 4 เมือง (ภาพที่ 16) ใกล้แหล่งโบราณคดีเนินทางพระมากกว่าในพื้นที่ประเทศกัมพูชา แหล่งโบราณคดีบ้านหนองแจงใกล้ที่สุด ถัดมาคือ พระปรางค์สามยอด เมืองโบราณโกสินารายณ์ และปราสาทเมืองสิงห์ใกล้ที่สุด พบว่าปราสาทเมืองสิงห์มีความคล้ายกับแหล่งโบราณคดีเนินทางพระมากที่สุด แม้ว่าพระปรางค์

สามยอดจะใกล้เคียงปราสาทเมืองสิงห์และเป็นเมืองใหญ่เหมือนกัน กล่าวได้ว่าประเด็นเรื่องพื้นที่ไม่สามารถตอบคำถามได้ทั้งหมดแต่ช่วยสนับสนุนหลักฐานให้มีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์รูปแบบประติมากรรมทรงเทริด
แหล่งโบราณคดีเนินทางพระ

เทริดเนินทางพระ	ศิลปะ पालะ	ศิลปะ เขมร สมัย บายน ประเทศ กัมพูชา	ศิลปะ เขมรใน ประเทศ ไทย สมัยบายน	ศิลปะ พุกาม	ศิลปะ หริภุญชัย
กระบังหน้าทำริ้วเส้นตรง หนึ่งเส้น		✓			✓
การประดับดอกไม้สักหลาด หรือลายต่าง ๆ บนกระ บังหน้า	✓	✓	✓ (ปรากฏ สามยอด)		
ไม่มีการประดับสิ่งของ บริเวณกระบังหน้า ปล่อยโล่ง		✓	✓ (หนอง แฉ่ง, เมือง สิงห์, โกสิ นารายณ์)		

เทริดเนินทางพระ	ศิลปะ ปาละ	ศิลปะ เขมรสมัย บายน ประเทศ กัมพูชา	ศิลปะ เขมรใน ประเทศ ไทย สมัยบายน	ศิลปะ พุกาม	ศิลปะ หริภุญชัย
การประดับรอยหยักฟัน ปลาเหนือกระบังหน้า		✓	✓ (หนอง แฉ่ง, ปราสาท สามยอด, เมืองสิงห์, โกสุม นารายณ์)	✓	✓
ดาบมีจำนวนมากกว่า หรือเท่ากับ 7 ดาบ		✓	✓ (ปราสาท สามยอด)		✓
ดาบเรียงต่อกัน		✓	✓ (หนอง แฉ่ง, ปราสาท สามยอด, เมืองสิงห์)		

เทริดเนินทางพระ	ศิลปะ ปาละ	ศิลปะ เขมร สมัย บายน ประเทศ กัมพูชา	ศิลปะ เขมรใน ประเทศ ไทย สมัย บายน	ศิลปะ พุกาม	ศิลปะ หริภุญชัย
ตาบตรงกลางขนาดใหญ่ ที่สุด		✓	✓ (หนอง แฉง, ปราณค์ สามยอด, เมือง สิงห์)		✓
ตาบเอียงเข้าหาศูนย์กลาง ตาบมีความสูงไล่ระดับ		✓	✓ (เมือง สิงห์)		✓
ตาบไม่เอียงเข้าหา ศูนย์กลาง ตาบมีความสูง ไล่ระดับ			✓ (หนอง แฉง)		
ลวดลายประดับภายใน ลายสามเหลี่ยมซ้อนกัน ริ้วที่ขอบตาบ ด้านล่าง ตาบประดับลายวงกลม หรือครึ่งวงกลม		✓	✓ (เมือง สิงห์)		✓

6. สรุปผลการศึกษา

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า “รูปแบบเทริด” ของประติมากรรมบุคคลทรงเทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ มีลักษณะตาบวงในแนวเดียวกัน ไม่พบการทำตาบวงซ้อนกัน เป็นหลักฐานสำคัญในการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเดิมว่า ไม่ได้รับจากศิลปะทริภุญชัย หากแต่ได้รับอิทธิพลรูปแบบเทริดมาจากศิลปะเขมรสมัยบายน จากประเทศกัมพูชาโดยตรง ไม่ได้รับมาจากเมืองที่มีวัฒนธรรมเขมรสมัยบายนประเทศไทย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ด้วยเหตุผลประการแรกคือ เทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระค่อนข้างมีรูปแบบที่หลากหลาย แต่ศิลปะเขมรสมัยบายน ประเทศกัมพูชา มีทุกรูปแบบที่พบที่แหล่งโบราณคดีเนินทางพระ ยกเว้นตาบไม่เอียงเข้าหาศูนย์กลาง ซึ่งพบจำนวน 1 องค์ในแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ เหตุผลข้อที่สองคือ เทริดแหล่งโบราณคดีเนินทางพระมีลักษณะตาบวงในแนวเดียวกัน ไม่พบรูปแบบวางซ้อนกันเหมือนในศิลปะปาละ ศิลปะพุกาม ศิลปะทริภุญชัย และศิลปะเขมรสมัยบายนในประเทศไทยที่เมืองโบราณโกสินารายณ์

References

- Duangsakul, S. (2009). โบราณคดีหนองราชวัตร 1: ผลการดำเนินงานทางโบราณคดี ปี 2546 [Nong Ratchawat Archaeology 1: Archaeological Findings in 2003]. Bangkok: Saamlada.
- Fine Arts Department. (1979). ขอส่งรายงานการสำรวจและตรวจพิสูจน์โบราณวัตถุสถาน อ.สามชุก จ.สุพรรณบุรี [Submission of the Report on the Survey and Verification of Archaeological Sites in Sam Chuk District, Suphanburi Province]. n.p.
- Intharawut, P. (1991). แหล่งโบราณคดีภาคตะวันตก [Western Region Archaeological Site]. Bangkok: Silpakorn University.
- Kanchanachan, P., Duangsakul, P., Simking, R. & Uamkasem, B. (2013, July). การสำรวจวัฒนธรรมโบราณบนลุ่มน้ำแม่กลอง - ท่าจีน ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 - 18 ด้วยเทคโนโลยีระยะไกล (Remote Sensing) [Exploration of Ancient Cultures in the Mae Klong - Tha Chin River Basin during the 16th - 18th Buddhist Centuries Using Remote Sensing Technology]. Retrieved June 20, 2024, from <https://socanth.tu.ac.th/wp-content/uploads/2014/08/podjanok-et-al-2556.pdf>
- Saebae, K. (2006). วิเคราะห์งานศึกษาเครื่องถ้วยแหล่งเตาสุพรรณบุรี ที่บ้านบางปูน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี [Analysis of the Study of Ceramic Artifacts from the Suphanburi Kiln Site at Bang Poon Village, Mueang District, Suphanburi Province]. (Master's thesis, Silpakorn University).
- Saisingha, S. (2013). หนึ่งทศวรรษงานวิจัยประวัติศาสตร์ศิลปะ [A Decade of Art History Research]. Nakhonpathom: Silpakorn University.

- Sangkonakin, N. (2015). *การศึกษารูปแบบประติมากรรมจากแหล่งโบราณคดีเนินทางพระ อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี* [Study of Sculpture Styles from the Noen Thang Phra Archaeological Site, Sam Chuk District, Suphanburi Province].]. Bangkok: Pornthap Printing.
- Suksavasti, S., M.R. (1987). เนินทางพระ: แหล่งโบราณคดีเขมรแบบบายอนในจังหวัดสุพรรณบุรี [Noen Thang Phra: A Bayon - Style Khmer Archaeological Site in Suphanburi Province]. *Muang Boran Journal*, 13(4), 32.
- Tingsanchali, C. (2015). *ศิลปะไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากศิลปะอินเดียแบบปาละ* [Thai art inspired by Pala Indian art style]. Nonthaburi: Matichon.
- Tingsanchali, C. (2022). *มูทรา ท่าทาง เครื่องทรง สิ่งของ รูปเคารพในศาสนาพุทธ เชน ฮินดู* [Mudra, gestures, regalia, and objects associated with religious icons in Buddhism, Jainism, and Hinduism]. Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- World heritage. (1991). *รายงานการขุดแต่งเจดีย์วัดพระรูป อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี* [Excavation and Restoration Report Chedi of Wat Phra Rup, Mueang District, Suphan Buri Province]. Bangkok: World heritage Co., Ltd.